

Kvalitatívne oceňovanie výsledkov vedecko-výskumných činností

Anikó Molnárová¹

¹ Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská; Kolejní 4, 612 00 Brno; molnarova@fbm.vutbr.cz

Grant: FP-J-17-4137

Název grantu: Použití expertních metod a podpora ICT při řízení rizik v podnicích

Oborové zaměření: Ekonomie

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Veda a výskum predstavujú primárny zdroj, ktorý zabezpečuje ekonomický rast a konkurencieschopnosť podnikov. Po skončení vedecko-výskumných činností sa objavuje otázka: podľa akých aspektov a metód určiť cenu dosiahnutých výsledkov. Meranie výsledkov vedy a výskumu je veľmi ťažká úloha. Výstupmi týchto prác sú výsledkom ľudského myslenia, sú to teda duševným vlastníctvom. Hlavným cieľom práce je identifikovať a vytvoriť ucelený teoretický prehľad o existujúcich prístupoch a kvantitatívnych metódach oceňovania duševného vlastníctva.

Kľúčové slová duševné vlastníctvo, oceňovanie, hodnota

1. ÚVOD

Výskumom a vývojom sa podľa zákona č. 130/2002 Sb., o podpore výskumu, experimentálneho vývoje a inovácií z verejných prostriedkov a o zmene niektorých súvisiacich zákonov, v znení neskorších predpisov, rozumie *systematická tvorivá práca konaná za účelom získania nových znalostí alebo ich využitia*. Sú to teda aktivity zamerané na získavanie nových poznatkov a ich aplikáciu v spoločenskej a ekonomickej praxi. Tieto aktivity vedú k prenikaniu do podstaty vecí a javov a predstavujú jednu z foriem spoznávania a osvojovania si sveta človekom. Súhrn získaných poznatkov a ich aplikácií tvorí vedu a techniku.

Poznatky a ich aplikácie boli vždy faktorom podporujúcim spoločenský a ekonomický rozvoj. V súčasnej fáze vývoja spoločnosti, označovanej v rozvinutých krajinách termínom vedomostná spoločnosť, sa poznatky stávajú rozhodujúcim faktorom a zároveň najproduktívnejším ekonomickým zdrojom. Výsledky vedy a výskumu teda prinášajú zlepšenie úžitkových vlastností výrobkov, zníženie nákladov a všeobecne zvýšenie životnej úrovne spoločnosti.

Výskumné organizácie pomocou verejných a súkromných zdrojov vytvárajú výsledky vedecko-výskumných činností, ktoré potom obohacujú ich portfólio duševného vlastníctva. V priebehu posledných rokov výrazne zvýšil záujem výskumných organizácií o komercializáciu a výhodné hospodárske využitie ich výsledkov, totiž úspešne skončené projekty cez transferu technológií môžu generovať výnosy. Spočiatku každý technologický rozvoj má skôr vedecký charakter, až v ďalších fázach, a hlavne po skončení projektu sa stane dominantnou otázkou akým spôsobom vyťažiť čo najviac zo vzniknutého výsledku.

Jeden z možných spôsobov ako využiť výsledky výskumu po vývoji novej technológie je patentovanie a komercializácia. Komercializácia sa uskutočňuje najmä na základe licenčnej zmluvy. Hocijakým spôsobom bude vzniknutý výsledok využívaný, dôležitým aspektom je určenie hodnoty výsledku. Po skončení projektu vyčíslit hodnotu výsledku nehmotného charakteru je kľúčové nielen pri procese transferu technológií, ale má i iné funkcie – informačnú, účtovnú, daňovú a komunikačnú. Informačnú funkciu má preto, lebo poskytuje dôležité informácie pre daný výskumný ústav. Ponúka odpovede na otázky, či bol dosiahnutý vytýčený cieľ výskumu, či boli finančné prostriedky na daný projekt vynaložené efektívne, a či má zmysel sa vôbec zaoberať managementom (ochrana, komercializácia) daného výsledku. Keď zistíme, že výsledok výskumu je priemyselne využiteľný a je schopný generovať príjmy vlastníkov, je rozumné sa zaoberať otázkou právnej ochrany a licencovania. Keď sa tieto nehmotné predmety stanú predmetom ochrany, musí to byť účtovne zachytené, a vyplývajú z toho i záväzky daňové. Komunikačná funkcia sa snaží podať ucelený pohľad o výskumnom projekte nielen členom tímu výskumnej organizácie, ale i externým zainteresovaným skupinám. Pokiaľ proces transferu technológie funguje dobre, časť príjmov, ktorá bola vygenerovaná, sa vracia do výskumného ústavu, a predstavuje nový zdroj pre ďalší výskum. V prípade úzkej spolupráce výskumných organizácií a priemyslu by mohol takým spôsobom vzniknúť kolobeh, a vďaka výsledkom výskumu dosiahnuť veľký pokrok v priemysle.

Duševné vlastníctvo, vytvorené pri výskumných činnostiach sú najmä technického/technologického charakteru, preto v nasledovných textoch budem používať slová „technológia“, „výsledok výskumu“, „vynález“ ako synonymá.

Je potrebné si uvedomiť, že pri tvorbe hodnoty nehmotných statkov sa môžeme stretnúť s výraznými špecifickými faktormi, ktoré sa u hmotného majetku neobjavujú. Pre oceňovanie existujú rôzne prístupy. Každý z nich sa snaží zachytiť cenu majetku na základe iných špecifických charakteristík. V domácej a zahraničnej literatúre existuje mnoho metód slúžiacich na oceňovanie nehmotných aktív. Niektoré z nich majú čisto teoretický charakter, zatiaľ čo iné sú použiteľné v podnikovej praxi. Každá metóda má svoje výhody a nevýhody, ale žiadna z nich nie je schopná uspokojiť všetky nastavené požiadavky. Ťažisko odbornej literatúry je zahraničné, chýbajú české zdroje. Tematika nehmotných aktív nie je dostatočne rozpracovaná, ani na akademické, ani na praktické účely.

Výsledky vedecko-výskumných činností sú veľmi špecifické, zatiaľ neexistuje žiadna štandardizovaná metodika, ktorá by slúžila ako

pomôcka oceňovania pre výskumné organizácie. Je to problematika, ktorá v sebe zahŕňa ekonomické, právne a technické aspekty. Prístupy k oceňovaniu duševného vlastníctva sa delia na kvalitatívny a kvantitatívny. Kvantitatívny prístup sa používa častejšie, ale v mnohých prípadoch nám môžu metódy kvalitatívneho prístupu podať relevantný a použiteľný výsledok. Cieľom príspevku je opis základných metód kvalitatívneho prístupu, totiž i tento prístup s využitím iných kvantitatívnych prvkov je užitočný pri náročnej práci oceňovateľa.

2. DEFINÍCIA ZÁKLADNÝCH POJMOV

Nehmotný statok

Tematika nehmotných statkov je veľmi rozsiahla, teoretické názory na jeho definovanie a delenie nie sú jednotné. Aj napriek tomu, že pojem nehmotný statok je v súčasnosti relatívne známy, v ekonomickej teórii a praxi čoraz viac využívaný, mnohí autori sa zhodujú na tom, že jednotná definícia tohto pojmu neexistuje. Pojem nehmotný statok má veľmi široký význam.

Podľa Smejkal (2010) nehmotný statok možno pojmovo vymedziť ako statok tvorený konkrétnym duševným obsahom, ktorého objektívne vyjadrenie je spôsobilé byť predmetom spoločenských vzťahov, bez toho, aby bolo potrebné jeho stelesnenie v hmotnej podobe. Objektívne vyjadrenie umožňuje u nehmotných tovarov ich zmyslové vnímanie (spravidla zrakom či sluchom), rovnako ako každý hmotný statok (tj. statok vyjadrený v objektívnej hmotnej podobe) je vnímateľný už hmatom.

Z ekonomického hľadiska všeobecne použiteľnú formuláciu pojmu nehmotné aktívum ponúka Bouteiller, (2001), podľa ktorého nehmotné aktíva vznikajú ako výsledok minulých udalostí, pričom sa vyznačujú tromi charakteristikami: nemajú hmotnú povahu, sú schopné generovať budúce čisté príjmy, sú právne či inak chránené. Nový občiansky zákonník sa venuje problematike nehmotných statkov v par. §496, v ktorom ho definuje nasledovne: „Nehmotné veci sú práva, ktorých povaha to pripúšťa, a iné veci bez hmotnej podstaty.“ Smejkal (2010) ďalej uvádza, že v zmysle právnom nie všetky nehmotné statky sú predmetom práv k nehmotným statkom. Predmetom týchto práv sú len tie nehmotné statky, pre ktorých zvláštnu právnu úpravu sa vytvorili spoločensko-ekonomické podmienky, na ktorých sa zakladajú právne politické dôvody tejto úpravy.

Nehmotný aktívum je pomerne novým fenoménom v oblasti účtovníctva a daní. Medzinárodné štandardy účtovného výkazníctva sa v IAS 38 zaoberajú nehmotnými aktívami. Nehmotný aktívum z pohľadu IAS 38 musí byť: „...identifikovateľné, podnikom kontrolované a prinášajúci budúcich ekonomických úžitkov.“

Duševné a priemyselné vlastníctvo

Okrem pojmu nehmotný statok je využívaný pojem duševné vlastníctvo. Podľa Blair (2005) duševné vlastníctvo tvoria všetky nehmotné statky, ktoré sú spôsobilé byť predmetom súkromnoprávných vzťahov ich majiteľov a majú určitú, aspoň potenciálnu majetkovú hodnotu. Svačina (2005) uvádza, že duševné vlastníctvo v sebe zahŕňa práva priemyselného vlastníctva a autorské práva.

Priemyselné vlastníctvo je pojmom užším, ktorý zahrnuje iba časť duševného vlastníctva. Priemyselné vlastníctvo vzniká na základe rozhodnutia Úradu priemyselného vlastníctva o udelení ochrany. Priemyselné vlastníctvo predstavuje súhrn absolútnych práv k nehmotným statkom, ktoré musia byť priemyslom využiteľné. Smejkal (2010) konštatuje, že z hľadiska ekonomického tieto nehmotné objekty duševného vlastníctva, presnejšie povedané práva

k nim, sú peniazmi oceneným tovarom, majúcim svoju výmennú a úžitkovú hodnotu na trhu. Teória a prax sa zameriava najmä na oceňovanie patentov, úžitkových a priemyselných vzorov, ochranných známk a obchodného tajomstva. Za nehmotné statky (z ktorých časť je výsledkom výskumu a vývoja), ktoré sú odborné, vecne aj právne spôsobilé používať (priemyselne) právnej ochrany, sú všeobecne považované (Kubiček a Svačina, 2006):

- vynálezy
- úžitkové vzory
- priemyselné vzory
- topografie polovodičových výrobkov
- nové odrody rastlín a plemená zvierat
- ochranné známky
- označenie pôvodu výrobkov alebo produktov
- obchodná firma
- zlepšovacie návrhy,
- spôsoby prevencie, lekárske diagnostiky chorôb a liečenie ľudí
- počítačové programy (softvér)
- know-how.

Pojem hodnota

V oblasti nehmotných aktív podobne ako v prípade oceňovaní podnikov alebo iných hmotných aktív rozoznávame rôzne kategórie hodnoty. (Kislingerová, 1999; Mařík, 2003; Krabec, 2009)

Kategórie hodnoty sú hlavným obsahom Medzinárodných oceňovacích štandardov (IVS), pričom najpoužívanejšími pojmami sú tržná hodnota, investičná hodnota, objektizovaná hodnota a prístup Kolínskej školy. (Medzinárodné oceňovacie štandardy, 2005)

Podľa IVS (International Valuation Standards) pod pojmom tržná hodnota rozumie odhadnutú sumu, za ktorú by mal byť majetok vymenený k dátumu ocenenia medzi dobrovoľným kupujúcim a dobrovoľným predávajúcim pri transakcii medzi samostatnými a nezávislými partnermi po náležitom marketingu, pri ktorej uzavretie by jej strany konali informovane, rozumne a bez nátlaku.

Odhad tržnej hodnoty každého aktíva teda predpokladá, že existuje trh, ktorého súčasťou je oceňované aktívum. Tento trh potom na základe mnoho uskutočnených transakcií určuje, aké ceny daných aktív sú tržné. Svačina (2005) uvádza, že v prípade nehmotných aktív značné problémy môže pôsobiť charakter majetku, totiž nehmotné aktíva sú veľmi jedinečné. Tržné oceňovanie je založené na porovnávaní oceňovaného predmetu s podobnými aktívami. V prípade nehmotných aktív takéto tržné informácie často chýbajú. Medzinárodné oceňovacie štandardy vymedzujú i pojem investičná (subjektívna) hodnota. Investičná hodnota je hodnota majetku pre konkrétneho investora alebo triedu investorov pre stanovené investičné ciele. Investičná hodnota majetkového aktíva môže byť vyššia alebo nižšia ako tržná hodnota tohto majetkového aktíva. V tomto prípade sa teda pracuje s konkrétnym užívateľom. Sullivan (2002) konštatuje, že daný nehmotný aktívum môže byť využiteľné napr. len v rámci podniku, ktorý aktívum v súčasnosti užíva, lebo k tomu má prispôbenú štruktúru iného majetku a obchodnú stratégiu, čo nemusí platiť o iných spoločnostiach.

Mařík (2003) poznamenáva, že sa v nemecky hovoriacich krajinách zhodli na tom, že objektívna hodnota neexistuje. Zaviedli pojem objektizovaná hodnota. Táto hodnota mala byť čo najväčšej miere postavená na všeobecne uznávaných dátach a pri jej výpočtu by mali byť dodržané určité zásady a požiadavky. Cieľom je dosiahnuť čo najväčšiu reprodukovateľnosť ocenenia.

Podľa Krabec (2009) existuje ešte jeden komplexný prístup na základe tzv. Kolínskej školy, ktorý vychádza z myšlienky, že

kategória hodnoty vychádza z funkcií, ktorá má ocenenie pre užívateľov. Kolínska škola definuje niekoľko základných funkcií oceňovania: funkciu poradenskú, funkciu rozhodca, funkciu argumentačnú, funkciu komunikačnú a daňovú. Týmto funkciám zodpovedajú odlišné kategórie hodnoty. Za najdôležitejšie funkciu sa spravidla považuje funkcia poradenská, ktorá má za úlohu stanoviť hraničné hodnoty tj. maximálnu cenu, ktorú ešte môže zaplatiť kupujúci, bez toho aby na transakciu prerobil, a minimálnu cenu, ktorú je ešte predávajúci ochotný akceptovať, aby na predaji neprerobil.

Pojem „hodnota“ z ekonomického hľadiska má dve základné formy: užitočná a zmenná hodnota. Schopnosť statku uspokojiť ľudské potreby tvorí jeho užitočnú hodnotu. Pokiaľ určitý statok má užitočnú hodnotu môže sa stať predmetom zmeny, a v tom prípade už má aj zmenu hodnotu, ktorá je vyjadrená v peňažných jednotkách (Malý, 2007).

Cena vyjadruje čiastku, ktorá je požadovaná, ponúkaná alebo zaplatená za konkrétny výrobok alebo službu. Náklady predstavujú cenu zaplatenú za výrobok alebo službu, alebo čiastku potrebnú k vytvoreniu alebo produkcii výrobku alebo služby. (Mařík, 2011)

Oceňovanie: je to činnosť, pri ktorej je súboru predmetu, práv a pod. priradené peňažné ekvivalent. Hlavným dôvodom oceňovania majetku nehmotného charakteru je transfer nehmotného majetku, premeny a fúze obchodných spoločností, účtovníctvo a daňové predpisy, zástavy nehmotného majetku, reklamné dôvody, atd. (Svačina, 2010)

3. KVALITATÍVNE OCEŇOVANIE DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA

V domácej a svetovej literatúre existuje mnoho metód slúžiacie na oceňovanie duševného vlastníctva. Niektoré z nich majú čisto teoretický charakter, zatiaľ čo iné sú použiteľné v podnikovej praxi. Často sa vyskytujú aj metódy, ktoré sú založené na finančnej teórii. Každá metóda má svoje výhody a nevýhody, ale žiadna z nich nie je schopná uspokojiť všetky nastavené požiadavky. (Smith a Parr, 2000)

Podľa známej publikácie od autorov Reilly, Schweih (1999) je potrebné si uvedomiť, že oceňovanie duševného vlastníctva je veľmi zložitá úloha z dôvodu charakteru majetku, lebo ťažko sa určuje hranica medzi duševným a inými formami kapitálu. Ďalším nedostatkom metód oceňovania duševného vlastníctva je aj to, že nové akademické publikácie sa často zameriavajú na aktuálne trendy a silne ignorujú aspekty už dokončených metód. Preto v súčasnosti existujúce metódy predstavujú komplikované teoretické návrhy a majú obmedzenú praktickú využiteľnosť, čo spomaľuje rozvoj jednotného spôsobu oceňovania duševného vlastníctva, ktorý by sa uplatňoval v podnikoch na národnej a medzinárodnej úrovni.

Cieľom kvalitatívnych metód nie je vyjadriť hodnotu v peňažných jednotkách, ale v mnohých prípadoch môžu poskytnúť relevantné a užitočné informácie o významu nehmotného majetku. Metód, ktoré sa v týchto situáciách používajú, je niekoľko. Často sa vyskytujú v modifikovaných tvaroch v závislosti na účelu ocenenia a druhu nehmotného statku.

Čada (2007) konštatuje, že za kvalitatívne ocenenie týchto predmetov je možné považovať aj vnútorné hodnotenie majiteľa práv alebo využívajúcej organizácie, ktorého výsledkom a zmyslom môže byť, že ide o predmety mimoriadnej dôležitosti a významu,

alebo len významné, prípadne okrajové. Takéto hodnotenie je využívané pre potreby priemyselne-právnej ochrany.

Podľa dostupnej literatúry vyššie uvedené kvalitatívne metódy sa delia na tri skupiny:

- metódy využívajúce bodových stupníc
- metódy kombinované
- metódy orientačné

3.1. Metódy využívajúce bodových stupníc

Podľa Malý (2007) ďaleko podrobnejšie postupy s vyššou vypovedacou hodnotou vychádzajú z bodových systémov.

Bodové ocenenie ochrannej známky

Oceňovaním ochranných známok sa venuje celá rada autorov (Haigh, 2002; Jurečka, 2006; Čada, 2007), u kvalitatívnych metód spomeniem metódu bodového ocenenia.

Táto metóda zisťuje hlavné špecifické vlastnosti samotnej ochrannej známky. Ukazovatele pre analýzu sú: originalnosť, estetický vzhľad, akosť výrobku, rozsah ochrany podľa zemí, rozsah ochrany podľa zoznamu výrobkov, užívanie podľa zemí, ziskovosť, percento exportu.

Každému ukazovateľu sa priradi body od 1 do 10. Súčet všetkých bodov sa násobí „stupňom známosti.“ Ten nadobúda hodnotu od 1 do 5. Ďalším krokom je zistenie ročného zisku. Daná metóda predpokladá, že 50 % zisku po dobu 20 rokov je získavane vďaka ochrannej známke. Tieto podiely na zisku sa spočítajú. K tejto čiastke sa ešte pričíta 34 % danej čiastky, čo odpovedá nákladom na vytvorenie a zavedenie novej ochrannej známky na trh v prípade, že by oceňovaná ochranná známka neexistovala. Posledným krokom je vydelenie súčtu podielu na zisku za dvadsať rokov a nákladov na vytvorenie a zavedenie ochrannej známky 550 bodmi (maximálne možný počet bodov) a vynásobenie súčtom bodov násobeným stupňom známosti.

Daná metóda je veľmi jednoduchá na výpočet, ale na druhú stranu má veľké nedostatky, medzi ktoré patrí predpoklad 50 % podielu ochrannej známky na zisku, presne určené a neodvodnené náklady na nové znovuzavedenie ochrannej známky. V tomto prípade vlastne dochádza k spojeniu dvoch metód ocenení ochrannej známky, bodovej a nákladovej. (Jurečka, 2006)

3.2 Metódy kombinované

Americká poradenská firma CONSOR vyvinula metódy, ktoré predstavujú ako kombináciu kvalitatívneho a kvantitatívneho určenia hodnoty nehmotného majetku, tak kombináciu najmä výnosového a prístupu trhového (porovnávacieho). Pri nakladaní s duševným vlastníctvom je takmer nemožné nájsť dve zhodné operácie, pretože jednou zo základných charakteristík prvkov nehmotných aktív je ich jedinečnosť. Možno sa však stretnúť s transakciami, ktorú si sú bližšie ako iné.

Kvalitatívny prístup umožňuje znížiť rozsah sadzieb licenčných poplatkov. Metóda firmy CONSOR s názvom VALMATRIX® je založená na voľbe faktorov, ktoré nesporne hodnotu nehmotného majetku ovplyvňujú. Tieto faktory možno charakterizovať ako špecifické pre trh a špecifické pre firmu.

Jedná sa o 20 faktorov, medzi ktoré patrí napr. právna ochrana, ziskové marže, životný cyklus značky a ďalšie (Zimmermann et al.,

2001) a ich pôsobenie je hodnotené piatimi stupňami. Nedostatočné pôsobenie faktora je ohodnotené stupňom 0 a silné pôsobenie stupňom 5. V ďalšej fáze sú skóre porovnané s rozsiahlou databázou viac ako 10 000 minulých pozorovaní predajov a licencovaní nehmotného majetku a výsledkom tejto fázy je konkrétna sadzba licenčných poplatkov. Výsledkom tretej fázy je vyjadrenie hodnoty značky ako funkcia zistenej sadzby licenčných poplatkov, zostávajúcej životnosti ochranného označenia, ročnom tempe rastu výnosov, ročného fyzického predaja a diskontných sadzieb. Nevýhodou tejto metódy je fakt, že pôsobenie spomínaných 20 faktorov na silu značky a príslušnú sadzbu licenčných poplatkov sa zrejme líši podľa odvetvia, v ktorom daná firma pôsobí (Salinas, 2009). Táto metóda je komerčný, nie je teda dostupná bezplatne.

Zimmermann et al. (2001) ďalej uvádza, že ďalšou metódou firmy CONSOR je VALCALCSM, ktorá využíva prvkov výnosového prístupu a je teda vhodná pre stanovenie hodnoty firemnej identity. Každé firemné aktívum musí zaisťovať minimálnu trhovú výnosnosť. Pracovný kapitál (rovnajúca sa rozdielu medzi obežnými aktívami a krátkodobým cudzím kapitálom) by mal zabezpečiť určitú konkrétnu výnosnosť. Podobne aj hmotné aktíva musia zabezpečovať minimálnu výnosnosť. Akonáhle je určitá výnosnosť priradená k pracovnému kapitálu a k súboru hmotných aktív (budovy, zariadenia atď.), je možné zostávajúcu výnosnosť priradiť k nehmotným aktívam.

Tento prístup možno využiť najmä u firiem, u ktorých prevažujú nehmotné aktíva istého druhu (napr. Microsoft). Metóda VALCALCSM je založená na piatich krokoch: najprv vykonáme analýzu všetkého kapitálu, ktorý firma investovala a stanovíme jeho trhovú hodnotu i výnosnosť pre každú skupinu aktív. Vypočítame hodnotu zisku (EBIT), ktorú musia jednotlivé skupiny aktív generovať. Podiel jednotlivých skupín je určený ich váhami. Podiel nehmotných aktív je stanovený percentuálnou sadzbou k čistým tržbám. Takýmto spôsobom zistíme maximálnu možnú sadzbu licenčných poplatkov alebo výšku peňažných tokov, ktorú musia nehmotné aktíva zabezpečiť. (Malý, 2007)

Ďalšou alternatívnou metódou je metóda BVEQTM (brand value equation). Táto metóda je založená na predpoklade, že značka je de facto súbor práv na využitie ochranného označenia. Základom ocenenia ochranného označenia je koncepcia dvoch hodnôt - základnej hodnoty ochranného označenia (core brand value, CBV) a dodatočnej hodnoty ochranného označenia (incremental brand value, IBV). Súčet oboch hodnôt potom predstavuje celkovú hodnotu ochranného označenia. (Salinas a Ambler, 2009)

Základná hodnota značky je rovná hodnote peňažných tokov dosiahnutých na základe využitia ochranného označenia v relácii k porovnateľným sadzbám licenčných poplatkov. Podstata a prvky dodatočnej hodnoty ochranného označenia sú vyjadrené ako výkonnosť alebo účinnosť napr. marketingových nástrojov využitých pri nakladaní s ochranným označením. Účinnosť alebo výkonnosť týchto prvkov je daná marginálnym alebo dodatočným zvýšením hodnoty peňažných tokov či úspor v marketingových nákladoch, ktoré je založené na účinnosti firemného ochranného označenia na trhu, na ktorom toto ochranné označenie pôsobí, alebo u ďalších firemných označení, ktoré patria do firemného značkového portfólia, na trhoch, na ktorých sa predávajú výrobky alebo služby označené týmito ďalšími firemnými označeniami. (Salinas a Ambler, 2009)

Metóda založená na využití technologického pokroku
Podľa Salinas a Ambler, (2009) z kombinovaných prístupov je ešte významná metóda založená na využití technologického faktora (Technology Factor Method). Táto metóda je zaujímavá kombináciou kvalitatívnych a výnosových metód, ktorá je

využívaná predovšetkým pre oceňovanie technických riešení. Postup ocenenia je logický a transparentný a možno ho rozdeliť na dve časti - kvalitatívne a kvantitatívne:

Kvalitatívna časť

Tu sa uskutočňuje hodnotenie dôležitých faktorov, ktoré majú vplyv na hodnotu technického riešenia. Do hodnotenia je možné zapojiť kompetentných odborníkov nielen zo strany majiteľa technológie, ale aj zo strany záujemcov o licenciu, prípadne aj externý znalec. Tým sa zvyšuje realnosť hodnotenia trhového potenciálu technického riešenia.

Sú hodnotené dve skupiny faktorov. Prvá sa týka úžitku plynúceho z vlastníctva danej technológie. A druhá skúma rozsah konkurenčnej výhody, ktoré táto technológia poskytuje.

Na základe skutočných dát či skúseností jednotlivých odborníkov je každý faktor hodnotený podľa toho, či znižuje alebo zvyšuje hodnotu daného technického riešenia (prípadne nemusí mať žiadny vplyv). Podobne na základe expertného stanoviska sú stanovené aj váhy.

Hodnotenie je následne akumulované do jediného ukazovateľa, tzv. technologického faktora vyjadrené v percentách, ktorý je vždy menší ako 100%. Ide pochopiteľne o hypotetický, vymyslený príklad.

Kvantitatívna časť

V tejto časti je vypočítaná čistá súčasná hodnota očakávaných budúcich príjmov z produktov alebo procesov, ktoré sú zviazané s oceňovaným technickým riešením. Budúce príjmy sú na súčasnú hodnotu prevedené diskontnou mierou, ktorá sa rovná priemernej miere výnosnosti v danom odvetví. Tá však zahŕňa iba časť rizika - riziko trhové (ktoré je pre všetky podniky v odvetví rovnaké). Druhou časťou rizika je riziko špecifické, ktoré sa vzťahuje k danej firme, jej silným a slabým stránkam a celkovému potenciálu. Práve na zohľadnenie tohto rizika slúži technologický faktor. Preto tiež nadobúda hodnoty nižších ako 100 %, pretože špecifické riziko ďalej znižuje hodnotu predmetu ocenenia.

Salinas a Amber (2009) poznamenávajú, že v praxi sú stále najviac využívané metódy klasických prístupov, teda výnosového, nákladového a porovnávacieho. Tieto kombinované metódy oceňovania majú buď skôr teoretický význam, alebo sú komerčné a nie sú univerzálne dostupné (napr. metóda VALMATRIX firmy CONSOR), avšak niektoré z nich sa v praxi osvedčili, napr. metóda BVEQ alebo metóda VALCALC.

3.3 Metódy orientačné

Keď spoločnosti potrebujú rýchle informácie o približnej hodnote svojho nehmotného majetku je možné využiť orientačné metódy oceňovania. Do tejto kategórie patrí metóda 25 % - zlaté pravidlo a metóda využívajúca oceňovaciu maticu.

Metóda 25 % - zlaté pravidlo

Toto pravidlo požaduje, aby nadobúdateľ licencie platil licenčné poplatky vo výške 25 % svojho očakávaného zisku plynúceho z predaja výrobku, ktorý v sebe obsahuje na základe licencie využívaný predmet duševného vlastníctva. Táto metóda sa používa predovšetkým pri oceňovaní patentov, ale je užitočnou pomôckou i v kontextu autorského práva, ochranných známk, obchodného tajomstva či know-how. (Goldscheider et al., 2002)

Malý (2007) konštatuje, že vo svojej základnej podobe je pravidlo aplikované nasledujúcim spôsobom. Vykoná sa odhad očakávaného ročného zisku nadobúdateľa licencie z predaja výrobku, ktorý v sebe

obsahuje licenciou nadobudnutý predmet duševného vlastníctva. Tento zisk je vydelený očakávanými čistými tržbami za rovnaké obdobie, čím dostaneme mieru zisku. Táto marža je potom vynásobená 25 % a výsledkom je percentá sadzba licenčných poplatkov.

Metóda využívajúca oceňovaciu maticu

Malý (2007) uvádza, že hlavne v prípadoch fúzií a akvizí či v situácií, keď potrebujeme oceniť prínos výskumu a vývoje pre konkrétnu firmu, rôzne prvky nehmotných aktív si vyžadujú využitie rôznych sadziieb licenčných poplatkov. Pre stanovenie tejto sadzby je vhodné použiť metódu využívajúcu oceňovaciu maticu (Value Grid Method). Zhromažďuje sa vysoký počet licenčných sadziieb aplikovaných v licenčných zmluvách uzatvorených v konkrétnom priemysle. Potom sa zostavuje matica, ktorá vystihuje príslušné trendy.

Oceňovacia matica je vhodná, keď je potrebné stanoviť cenové podmienky licenčnej transakcie medzi dvoma firmami, hlavne sadzby licenčných poplatkov. Uplatniť len jednu sadzbu licenčných poplatkov na celom firemnom portfóliu nehmotných aktív nie je možné.

4. ZÁVER

Globálna ekonomika a agresívne konkurenčné prostredie nútia spoločnosť k tomu, aby aktívne zapojovali do výskumných a vývojových činností. Tento trend prevláda aj u zahraničných krajín, ktoré využitím výsledkov výskumu a vývoja zabezpečia rýchly rast ekonomiky. Veda a výskum sú dôležitým zdrojom konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu aj v Českej republike. Vzhľadom na to, že nehmotné statky a práva k ich užívaniu sa stávajú čoraz viac predmetom obchodných vzťahov, je potrebné sa zaoberať otázkou oceňovania u takého druhu majetku. Podstata tejto problematiky je komplikovaná, lebo na jednej strane vyžaduje rozsiahle informačné toky a overenú odbornú prax oceňovateľa, a na strane druhej je potreba sa rýchlo reagovať a prispôbovať celému radu predvídateľných a nepredvídateľných faktorov vyplývajúcich z trhu.

Predložený príspevok sa zaoberá s problematikou kvalitatívneho oceňovania výsledkov vedecko-výskumných činností. Sú to „predmety“ nehmotného charakteru, a dá sa konštatovať, že oblasť oceňovania je značne zložitá úloha vzhľadom na ich jedinečnosť. Pre stanovenie hodnoty nehmotných aktív, najmä tých, ktorí sú predmetom duševného vlastníctva existujú rôzne prístupy. Každý z nich sa snaží zachytiť cenu majetku na základe iných špecifických charakteristík.

Zdroje

- BLAIR, Roger D. Intellectual property : economic and legal dimensions of rights and remedies. 1. vyd. New York: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0-521-54067-4.
- ČADA, Karel. Oceňování nehmotného majetku. 2., upr. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1187-0.
- Goldscheider, Robert; Jarosz John a Mulhern, Carla. Use of the 25 Per Cent Rule in Valuing IP. Les Nouvelles, 2002.
- HAIGH, David. Oceňování značky a jeho význam. Praha: Management Press, 2002. ISBN 80-7261-073-2.
- JUREČKA, Jan. Oceňování ochranné známky jako součásti nehmotného majetku. Praha: Oeconomica, 2006. ISBN 80-245-1074-X.
- KISLINGEROVÁ, Eva. Oceňování podniku. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999. ISBN 80-717-9227-6.
- KRABEC, Tomáš. Oceňování podniku a standardy hodnoty. Praha: Grada, 2009. Prosperita firmy. ISBN 978-80-247-2865-0.
- KUBÍČEK, Jaromír a Pavel SVAČINA. Průmyslová práva a nehmotné statky, jejich licenční využití a oceňování: příručka pro praxi vědecko-výzkumných pracovníků. Praha: Technologické centrum AV ČR, 2006. ISBN 80-86794-18-0.
- MALÝ, Josef. Oceňování průmyslového vlastnictví: nové přístupy. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007, 182 s. ISBN 978-80-7179-464-6.
- MAŘÍK, Miloš. Metody oceňování podniku pro pokročilé: hlubší pohled na vybrané problémy. Praha: Ekopress, 2011. ISBN 978-80-86929-80-4.
- MAŘÍK, Miloš. Metody oceňování podniku: proces ocenění, základní metody a postupy. Praha: Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-57-2.
- REILLY, Robert F. a Robert P. SCHWEIHS. Valuing intangible assets. New York: McGraw-Hill, c1999. ISBN 0786310650.
- Salinas, Gabriela a Ambler, Tim. A Taxonomy of Brand Valuation Practice: Methodologies and Purposes. Journal of Brand Management. 2009.
- SALINAS, Gabriela. The international brand valuation manual: a complete overview and analysis of brand valuation techniques, methodologies and applications. Chichester, U.K.: Wiley, c2009. ISBN 0470740310.
- SMEJKAL, Vladimír. Právo informačních a telekomunikačních systémů. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. Právo a hospodářství (C.H. Beck). ISBN 80-7179-765-0. Bouteiller, (2001
- SMITH, Gordon V. a Russell L. PARR. Valuation of intellectual property and intangible assets. 3rd ed. New York: Wiley, c2000. Intellectual property series (John Wiley & Sons). ISBN 0471362816.
- SULLIVAN Patrick. Reporting On Intangible Assets. Les Nouvelles, 2002.
- SVAČINA, Pavel. Funkční ocenění nehmotných aktiv: principy, techniky odhadu a praktické využití. Soudní inženýrství. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně, 2005.
- SVAČINA, Pavel. Oceňování nehmotných aktiv. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2010, 214 s. ISBN 978-80-86929-62-0.
- VALUATION STANDARD COMMITTEE (IVSC): Medzinárodné ohodnocovacie štandardy. 1. vyd. Bratislava: Slovenská Asociácia ekonomických znalcov, 2005, 505s. ISBN 80-969-248-0.
- Zimmermann, Rainer; Klein-Bölting, Udo; Sander, Bjorn; Murad-Aga, Tharek. Brand equity excellence. Brand equity review. 2001.